

Kommunövergripande riktlinje för arbete mot våld i nära relation

Typ av dokument Riktlinje	Giltig t o m Tillsvidare	Diarienummer 2015/518
Beslutad KF 2016-10-31 § 150	Dokumentansvarig	

Inledning

Våld i nära relationer är ett stort samhällsproblem och inbegriper såväl rättsliga, sociala som hälso- och sjukvårdsaspekter. Arbetet mot våld i nära relationer tar sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna. Ingen människa har rätt att kontrollera, hota, slå eller trakassera någon annan människa, inom eller utom familjen. Våld i nära relationer är ett hinder för de utsattas åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Våld i nära relationer är ett könsneutralt begrepp. Med detta menas att alla kan drabbas av våld, oavsett kön, religion, kultur, etnicitet, social tillhörighet och ålder. Alla som utsatts för våld i nära relationer har rätt till stöd och hjälp i samhället enligt socialtjänstlagen. Våld i nära relationer förekommer i hela samhället, inom alla etniska grupper, samhällsklasser, åldergrupper och yrkesgrupper. Enligt tillgänglig forskning och erfarenhet är vissa typer av våld mer förekommande än andra och vissa grupper är särskilt utsatta.

Den vanligaste formen av våld i nära relationer är en mans våld mot en kvinna han har eller haft en nära relation med. Därför fokuserar både socialtjänstlagen och samhällets satsningar främst på våldutsatta kvinnor. Länsstyrelsen i Västernorrland har tillsammans med länets kommuner, polis, åklagarmyndigheten, landstinget och Kriminalvården tagit fram en Länsstrategi mot våld i nära relation (Länsstyrelsen i Västernorrland, rapport 2014:23) som även utgår från regeringens fjärde nationella jämställdhetsmål är att "Mäns våld mot kvinnor ska upphöra". Med formuleringen vill man särskilt lyfta fram de mönster och normer som finns i samhället kring kvinnor och män.

Riktlinjens upplägg

Riktlinjen för arbete mot våld i nära relation ska fungera som en utgångspunkt och vara styrande i kommunens arbete mot våld i nära relation. Riktlinjen skall fungera som en gemensam kunskapskälla och grund till de handlingsplaner som finns (skall tas fram) i de olika förvaltningarna. Utöver handlingsplaner skall även rutiner inom respektive verksamhet visa mer praktiskt och med mer specifika anvisningar om hur arbetet med våld i nära relation ska förebyggas och hanteras om det kommer till personalens kännedom.

Den kommunövergripande riktlinjen för arbete mot våld i nära relation ska följas upp och revideras vid behov. Datum på dokumentet ska uppdateras och ändringen ska tydligt framgå i det reviderade dokumentet. Riktlinjen utgår från aktuell forskning samt från Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) och Strategi mot våld i nära relation, Västernorrlands län (2014:23).

Riktlinjerna som ligger till grund för Kramfors kommuns arbete mot våld i nära relationer och barn som bevittnat våld är oberoende av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk

tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Riktlinjen ska vara känd för samtlig personal.

Riktlinjens målgrupp och avgränsningar

Riktlinjens målgrupper är följande;

- Personer över 18 år som är och/eller har varit utsatta samt kan komma att utsättas för våld i nära relation.
- Barn under 18 år som själva bevittnar våld av eller mot närstående och/eller utsätts själv för våld i nära relation.
- Personer över 18 år som utövar våld mot närstående.

Riktlinjen gäller inte för dem som utsatts för generellt våld, människohandel eller prostitution i samhället.

Syfte

Riktlinjen syftar till att Kramfors kommun skall utveckla ett förebyggande och systematiskt arbete för att motverka våld i nära relationer och tidigt kunna erbjuda stöd och skydd till våldsutsatta, barn som bevittnat våld och till våldsutövare. Arbetet mot våld i nära relationer och insatser till barn som bevittnat våld ska förankras och utvecklas i kommunens samtliga verksamheter.

Mål

Det övergripande målet är att förebygga och minska våld i nära relationer genom att:

- de som utsätts för, bevittnar eller utöver hot och våld i nära relationer uppmärksammas och erbjuds skydd, råd och stöd anpassat efter sina behov
- information om våld i nära relation finns lättillgängligt för alla kommuninnevånare
- personal som arbetar med våld i nära relationer och med barn som bevittnar våld har nödvändig kompetens och erfarenhet
- myndighetssamverkan och intern samverkan utvecklas och stärks

Lagar och styrande program

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen (2 kap. 2§): Varje kommun svarar för att socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. I socialtjänstlagen (2 kap. 8§), framgår det att en enskild som är utsatt för våld eller annat övergrepp har rätt att i förväg ansöka om stöd- och hjälpinsatser i den kommun han eller hon vill flytta och permanent bosätta sig i. Den s.k. brottsofferparagrafen i socialtjänstlagen (5 kap. § 11): med fokus på första, andra och tredje stycket, utgör en viktig utgångspunkt för riktlinjerna. Från och med januari 2013 har paragrafen följande lydelse;

5 kap. 11 § första stycket Sol

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

5 kap. 11 § andra stycket Sol

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra din situation.

5 kap. 11 § tredje stycket Sol

Socialnämnden ska särskilt beakta att barn som upplevt våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Personal som i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldiga enligt 14 kap. 1§ SoL, att genast anmäla.

Annan relevant lagstiftning;

- 3 kap. 1§ SoL. Vissa uppgifter inom Socialtjänsten
- 4 kap. 1§ SoL. Rätten till bistånd.
- 2 kap. 2§ Kommunallagen. Kommuner och landsting skall behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakligt skäl för annat.

Socialstyrelsens handbok, föreskrifter och allmänna råd

År 2014 trädde nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer i kraft från Socialstyrelsen, författningen gäller socialtjänstens och kommunens arbete med våld i nära relation (SOSFS 2014:4). Socialstyrelsens *Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer* grundläggande för föreliggande riktlinjer och bör användas som uppslagsverk av handläggare och annan personal inom kommunen i arbetet mot våld i nära relationer.

Strategi mot våld i nära relation, Västernorrlands län (2014:23)

Länsstyrelsen Västernorrland har det övergripande samordningsansvaret gällande mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld. Med grunden i en kartläggning om mäns våld mot kvinnor som genomfördes år 2012 och regeringens fjärde nationella jämställdhetsmål är att "Mäns våld mot kvinnor ska upphöra", framtog en länsstrategi av Länsstyrelsen

Västernorrland (Strategi mot våld i nära relationer, Västernorrlands län 2014-2016, 2014:23). Länsstrategin ska vara ett verktyg för länets kommuner, landsting, polismyndighet, åklagarmyndighet och kriminalvård i arbetet med att utveckla samverkan och samordning för att förebygga våld i nära relationer. Strategin syftar till att åstadkomma bästa möjliga stöd till våldsutsatta vuxna och barn, samt vuxna som utövar våld.

Program med viljeinriktning för perioden 2016-2019

Föreliggande riktlinjer har som ambition att synkronisera med övriga närliggande riktlinjer i kommunen och framförallt med program för viljeinriktning för perioden 2016-2019. Där utgångspunkten tar sitt avstamp i värdegrunden och de prioriterade områdena hållbarhet, jämställdhet och kultur där allas rätt och möjlighet till kroppslig integritet är ett självklart mål.

Ansvar

Gemensamt ansvar och samverkan

Polisen, åklagaren, brottsoffermyndigheter, kriminalvården, socialtjänsten och sjukvården samt länsstyrelsen har särskilt ansvar att bekämpa våld i nära relation. Länsstyrelsen har ett uttalat ansvar att samordna myndigheternas arbete på länsnivå inom detta område. Även andra aktörer och ideella organisationer, t.ex. skolan, bostadsbolaget, kvinnojouren och brottsofferjouren har en viktig roll i detta arbete. Behovet av myndighetskontakter hos våldsutsatta är många gånger väldigt omfattande, kvinnor, män och barn utsatta för våld är ofta aktuella hos flera myndigheter. Brister i samverkan får allvarliga konsekvenser. Vård, stöd och skydd för de utsatta kvinnorna och barnen förutsätter samverkan.

Lokal samverkansgrupp

Rådet för folkhälsa, trygghet och säkerhet (FTS-rådet) har till uppgift att samordna insatser för att nå god folkhälsa, trygghet och säkerhet för medborgare i Kramfors kommun. Rådet ska arbeta främjande och vara en naturlig del i nämnders verksamheter. En del i FTS-rådets arbete med folkhälsa, trygghet och säkerhet är att samverka kring arbete mot våld i nära relation. Genom att öka kommunikationen, utveckla samarbetet, utbyta och sprida kunskap kan personer utsatta av våld i nära relation bättre kunna få del av samhällets samlade resurser.

Kommunens ansvar

Enligt lagstiftningen har kommunen det yttersta ansvaret för att de människor som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Kommunens ansvar omfattar även människor som är eller har varit utsatta för brott. Kommunstyrelsen och dess förvaltning har ansvar att leda, stödja och följa upp hur nämndernas och deras förvaltningar arbetar mot våld i nära relation. För berörda förvaltningar skall det finnas handlingsplaner med mål och aktiviteter som utgår från denna riktlinje, utifrån verksamhetens behov utarbetas rutiner. Ansvaret för handlingsplanerna och arbetet med dess genomförande leds av respektive förvaltningschef.

Socialtjänsten och skolan har en särskild viktig roll i det dagliga arbetet men även det förebyggande arbetet mot våld i nära relation. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att den enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. Enligt skollagen 6 kap 7 och 8 § (SFS 2010:800) ska huvudmannen se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling samt se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Kommunens elevhälsa ska arbeta för att motverka, utreda och stötta barn och elever som blivit utsatta och/eller bevittnat våld i nära relation.

Landstingets ansvar

Hälso- och sjukvårdens ansvar är att upptäcka och identifiera våld mot kvinnor. Hela sjukvården kan komma i kontakt med kvinnor som utsatts för våld, exempelvis akutvården, kvinnokliniken, psykiatrin, mödravården och familjeläkarmottagningarna. Sjukvårdens personal har ansvar för att känna igen, förstå våldet samt erbjuda kvinnan stöd och behandling samt dokumentera skador.

Polisens ansvar

Misshandel, kvinnomisshandel och grov kvinnofridskränkning faller under allmänt åtal. Polisanmälan kan göras av den misshandlade eller den hotade personen själv, men även av andra, som polis, grannar, anhöriga eller vänner. När ett misshandelsbrott anmäls görs en polisutredning, en så kallad förundersökning.

Åklagarmyndighetens ansvar

Våld mot kvinnor faller under allmänt åtal. Åklagaren ansvarar för förundersökning och beslutar om det finns skäl för anhållan. Inom tre dagar från anhållandet måste åklagaren framställa om häktningsförhandling till tingsrätten. Häktningsförhandling ska hållas inom fyra dagar från anhållandet. Åklagarmyndigheten fattar även beslut om åtal ska väckas eller inte samt beslutar om kontaktförbud.

Bilaga

Kunskapsöversikt och definitioner

Våld i nära relation

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något som den vill” (Isdal, 2009). Våld i nära relation är ofta mönster av handlingar som kan vara allt från subtila handlingar till grova brott. Mer konkret är det allt från att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt och grovt våld ofta i kombinationer av fysiskt, psykiskt, materiellt/ekonomisk, latent och/eller sexuellt våld.

Våld som utövas av en närstående, i synnerhet en partner eller f.d. partner, har uppmärksammats som en särskild form av utsatthet. Denna utsatthet kännetecknas bl.a. av att våldsutövaren är en person som förväntas eller förväntades ha en känslomässig och förtroendefull relation till personen. Våldet är ofta, eller riskeras att bli, upprepat och systematiskt. Utsattheten kännetecknas genom att den utsatte har olika former av beroendeförhållande till förövaren så som familje- och/eller släktband.

Begreppet våld omfattar följande:

Fysiskt våld	T.ex. knuffar, hålla fast, släpa, dra i håret, nypa, sparka, ta stryppgrepp, hota med vapen eller åstadkomma skada med tillhyggen.
Psykiskt våld	T.ex. verbala kränkningar, kontroll av post och telefon, förnedring, isolering, utpressning, skambeläggande, beröva sömn, nedtryckande uttalande, våld mot husdjur, även latent våld som t.ex. hot om våld, sätta sig i maktposition eller ständig rädsla att våld ska uppstå.
Sexuellt våld	Våldtäkt eller andra påtvingade sexuella handlingar, alternativa sexuella handlingar som den utsatte inte vågar säga nej till, räknas till sexuellt våld. Även att tvingas bevittna sexuella handlingar eller pornografi.
Materiellt våld	T.ex. förstöra ägodelar och omtyckta föremål.
Ekonomiskt/socialt våld	T.ex. stöld och/eller kontroll av pengar och ägodelar, inte ha tillgång till egna ekonomiska medel eller bankkort, inte ha insyn i den gemensamma ekonomin, tvingas skriva på papper/uppge koder eller lösenord, ekonomisk utpressning.

Försummelse Gäller för äldre och personer med funktionshinder. T.ex. medvetet felaktig medicinering, bristande hygien, lämna utan tillsyn, försvåra i stället för att underlätta.

I nära relation

Våld i nära relationer inkluderar alla typer av våld och hot som kan förekomma mellan närstående individer. Det inkluderar alla slags relationer mellan makar, sambor och pojk- och flickvänner, samkönade relationer, föräldrar, syskon och/eller andra familje- och släktrrelationer som personen har eller har haft en nära och förtroendefull relation med. Bedömningen om vem som kan betraktas som närstående skall göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

Enligt Kropp & Hart (2015) innebär våld i nära relation ofta att våldet är mer frekvent och allvarligt än annars. Den större frekvensen kan förklaras genom att det vanligtvis finns en hög grad av tillgänglighet då den våldsutsatte och förövaren lever tillsammans och/eller har rutinmässig och upprepad kontakt med varandra. Allvarligheten i våld i nära relation kännetecknas av att våldet sker i en starkt känslomässig kontext genom familje- och släkt relationer. Starka band och känslor i samband med våld ger ofta större skada för den våldsutsatte både fysiskt och psykiskt (Kropp & Hart, 2015).

Särskilt sårbara grupper

Äldre personer

Äldre personer som utsätts för våld i nära relation befinner sig ofta i en mer markerad beroendesituation än andra, den utsatta är oftast en kvinna men det förekommer även män i denna sårbara grupp. Den våldsutsatta har ofta starka band till sin partner av praktiska, ekonomiska och sociala orsaker och kan ha särskilda svårigheter att söka hjälp och stöd.

Personer med funktionsnedsättning

Forskning visar att kvinnor med funktionsnedsättning utsätts för våld i minst lika hög utsträckning som kvinnor generellt. Kvinnor med intellektuella och psykiska funktionsnedsättningar brukar nämnas som särskilt sårbara. Personer med funktionsnedsättning är ofta beroende av andra i sitt dagliga liv och beroende av andra lyfts fram som en förklaring till en högre risk för dessa personer att utsättas för våld, jämfört med kvinnor i övrigt. Funktionsnedsättningen kan innebära att personerna har praktiska svårigheter att förklara vad de upplevt. Våldet sker ofta mot just funktionsnedsättningen. Våld mot personer med en funktionsnedsättning kan även osynliggöras, personerna betraktas som könslösa och icke-sexuella, de blir sitt funktionsnedsättning.

Personer med könsöverskridande identitet eller uttryck

Transpersoner är ett paraplybegrepp för ett antal olika transidentiteter som exempelvis transvestiter, intersexuella (personer som fötts med oklar könsidentitet) samt personer som definierar sig bortom kön och inte inom könsidentiteten som man eller kvinna. Transpersoner

är en speciellt utsatt grupp på grund av sitt normbrytande könsuttryck. De får utstå hatbrott och diskriminering och de normbrytande könsuttrycken kan även användas mot dem i nära relationer.

HBQTQ-personer

Våld i samkönade relationer följer i princip samma mönster som i heterosexuella relationer och det handlar om begränsningar i den våldsutsatta liv, kontroll, hot om våld och utövande av våld. Men det finns också olikheter vilket gör att särskild kunskap om våld i samkönade relationer behövs. I en forskningsöversikt från Uppsala universitet visar de på att kunskapen om bisexuella och transpersoners erfarenheter av våld är begränsad i samhället. Könstillhörigheten hos förövaren och den våldsutsatta har betydelse både för hur omgivningen uppfattar våldet, benägenheten hos den våldsutsatta att anmäla och söka hjälp samt för det bemötande, stöd och hjälp personen får.

Personer med utländsk bakgrund

Flera svenska studier har visat att kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för våld i större omfattning än kvinnor som har minst en förälder som är född i Sverige. Hos dessa kvinnor förklaras sårbarheten genom bristande språkkunskaper, lägre utbildning, avsaknad av stödjande nätverk och kunskap om det svenska samhället men även att hon befinner sig i en utsatt ekonomisk situation och är isolerade samt beroende av våldsutövaren. Hennes kulturella bakgrund kan försvåra att berätta om våld och övergrepp. Etnisk diskriminering kan göra att utländska kvinnor blir särskilt utsatta. Det kan drabba en våldsutsatt kvinna när hon söker hjälp och stöd för sin situation, att våldet förklaras i termer av kultur, d.v.s. att omgivningen fokuserar mer på den våldsutsattas bakgrund än på våldet personen är utsatt för. Risken blir då att den våldsutsatta ses som en representant för sin kultur och i andra hand som en individ, detta sker ofta när det gäller personer med nationella minoriteter.

Personer med missbruks- och beroendeproblem

Kvinnor missbruk- och beteendeproblem befinner sig många gånger i livssituationer som ökar risken för att utsättas för våld samtidigt som de kan ha svårare än andra våldsutsatta att få stöd och hjälp. De stämmer ofta in på bilden av det idealtypiska offret, de riskerar att inte bli trodda eller sedda i sin situation. Våldet ses av samhället som en konsekvens av missbruket, och därmed tenderar våldet att negligeras och osynliggöras. Det är inte ovanligt att personen har problem i på flera livsområden som gör att särskilt stöd, behandling och våld ofta krävs.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas bl.a. av att det är kollektivt utövat. Det innebär att det kan vara flera förövare, t.ex. i den närmaste familjen, samt att omgivningen sanktionerar och driver på. Kontrollen av kvinnor och flickors sexualitet är central liksom att valet av partner inte är individens utan familjens eller ett större kollektivs angelägenhet. Våldet och förtrycket kan ta sig många olika uttryck: fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt. Det kan röra sig om en rad olika handlingar – från relativt sett vardagliga begränsningar i livet som gäller kläddval och socialt umgänge, till livsval som utbildning och val av äktenskapspartner samt grovt våld, inklusive dödligt våld. Både flickor och kvinnor, pojkar

och män utsätts för hedersrelaterat våld och förövarens kan vara både kvinnor och män. Homo- och bisexuella personer samt transpersoner kan vara särskilt utsatta.

Omfattning

Det finns höga mörkertal och stor osäkerhet när det gäller offer för våld i nära relationer. Flera omfångsundersökningar har genomförts i Sverige och i Norden, för att kartlägga främst kvinnors utsatthet för mäns våld i nära relationer. Studien *Våld och hälsa - En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* från 2014 visar att 14 procent av kvinnorna och fem procent av männen någon gång efter 18 års ålder hade blivit utsatta för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld i en pågående eller avslutad parrelation. 20 procent av kvinnorna och åtta procent av männen uppgav att de utsatts för upprepat och systematiskt psykiskt våld av en aktuell eller tidigare partner. Studien visar också att cirka sju procent av kvinnorna och en procent av männen blivit utsatta för sexuellt våld av en aktuell eller tidigare partner någon gång efter 18 års ålder. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik från 2012 polisanmälades 28 400 fall av misshandel av kvinnor över 18 år och i 12 903 av fallen var kvinnan i en nära relation med förövaren. Dessutom anmälades 2 470 fall av grov kvinnofridskränkning. En stor andel våldsutsatta anmäler dock aldrig de övergrepp som de utsatts för i den nära relationen, vilket innebär att mörkertalet är stort. Forskning visar att omkring 80 procent av våldet mot kvinnor i nära relationer uppskattas aldrig komma till polisens kännedom.

Barn som bevittnat våld i nära relationer

Våld i nära relationer drabbar också de barn som finns i familjen. Där våld som sker mellan närstående är det även ett övergrepp mot barnen och det är viktigt att synliggöra dessa barn. Många studier visar på att de barn som lever i familjer där våld sker löper större risk att bli utsatta för våld. Barn som bevittnat/upplever våld visar olika slags symptom beroende på barnets ålder, etnicitet, funktionsnedsättning, personlighet, överlevnadstrategier och hur barnet tolkar våldet. Att som barn bevittna våld i nära relationer riskerar hälsa och utveckling med risk att; drabbas av posttraumatiskt stressyndrom, utveckla emotionella störningar såsom ångest, depression, ängslighet eller aggressivitet. Men även sociala och beteendemässiga problem och som vuxen använda våld eller bli utsatt för våld i nära relation. Ytterligare faktorer som skapar svårigheter för barn som bevittnar våld är att det ser hemma, en miljö som ska vara trygg och säker.

Referenser

Isdal, P. (2009). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia förlag

Kropp, R.P. & Hart, S.D. (2015). *SARA-V3. Ansändarmanual*. Vancouver, Canada: ProActive ReSolutions Inc.

Länsstyrelsen Västernorrlands. (2014). *Strategi mot våld i nära relationer, Västernorrlands län 2014-2016*. (2014:23). Härnösand: Länsstyrelsen Västernorrland

Nationellt centrum för kvinnofrid. (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt koppling till hälsa*. (2014:1). Uppsala: Uppsala universitet.

Socialstyrelsen. (2015). *Våld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen. Hämtad 16 juni, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-4-4>.

SOSFS 2014:4. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen. Hämtad 16 juni, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-5-7>.

